

A zarándoklatok elemzése a kulturális fenntarthatóság szempontjából – A japán példa

Analysis of pilgrimages from the cultural sustainability perspective – The case of Japan

Szerző: Pécsek Brigitta¹

A tanulmány célja a japán zarándoklatok fenntarthatóságának elemzése a kultúra szemszögén keresztül. A helyszín kiválasztásának oka a japán ember különleges viszonya a természethez, ami a vallási turizmus gyakorlásában is tetten érhető, különös tekintettel a kulturális fenntarthatóságra. Ennek illusztrálásához az ország vallási turizmusának rövid bemutatása nyújtja az alapot, beleértve a fa kultikus szerepének taglalását. Ezután az iszei nagyszentély példáján keresztül nyer megvilágítást Japán fenntarthatóságról vallott nézete és egyedi hozzáállása a kulturális tudás átörökítéséhez. A tanulmány a dokumentumelemzés módszerét használja, és a nemzetközi források között jelentős mennyiségű japán szakirodalmat is feldolgoz, hogy a kutatás minél hitelesebb alapokra helyeződjön. A tanulmány célja egy olyan gyakorlat bemutatása, mely új szempontot hoz be a kulturális örökség, az eredetiség és a fenntarthatóság témakörébe, valamint javaslatot is vázol a tárgyalt esetre.

The purpose of this study is to analyse the sustainability of Japanese pilgrimages from the perspective of culture. The reason for choosing Japan is the people's special connection with nature. This can also be witnessed in the practice of religious tourism, especially with regard to cultural sustainability. To illustrate this, a brief presentation of the country's religious tourism provides the theoretical background, including a discussion of the special role of the tree. To this end, Japan's view of sustainability and its unique approach to passing on cultural knowledge are explained through the example of the Ise shrine. The study uses the method of document analysis, processing a significant number of Japanese research within international sources, thus providing the paper with a solid authentic base. The study aims to present a practice that brings a new perspective to the topic of cultural heritage, authenticity and sustainability as well as offering a viable solution to the case in question.

Kulcsszavak: zarándoklat, vallási turizmus, fenntartható zarándoklatok, kulturális fenntarthatóság, fenntartható innováció.

Keywords: pilgrimage, religious tourism, sustainable pilgrimage, cultural sustainability, sustainable innovation.

1. Bevezetés

A kultúra egy adott társadalom mindazon ismereteinek összessége, amely az emberi közösség összetartozását és fennmaradását biztosítja (TYLOR 1871/1997). Turizmus szempontú megközelítéssel nézve a természeti, a kulturális és a szellemi örökség együttese képezi azt az egészet, mely megőrzésre és továbbörökítésre érdemes, ahogy azt az UNESCO Világörökség Egyezmény 1972-ben meghatározta (UNESCO 2023a). A világon számos jó gyakorlatot találunk, mely az adott földrajzi

környezetben és kultúrában jól működik. Ezek közül az iszei nagyszentély Japánban teljesen más megvilágításba helyezi a témát, és egyben kérdéseket is felvet az ENSZ szervezetének szabályozásával kapcsolatban. Jelen tanulmány célja a kulturális fenntarthatóság témájában egy eddig kevésbé tárgyalt dilemma megvitatása, nevezetesen az, hogy mire helyeződjön a hangsúly? Az eredeti állapot megőrzése vagy a tudás megőrzése a fontosabb? Melyik teszi lehetővé katasztrófák esetén a kulturális emlékek újraépítését? A témát a Notre-Dame helyreállítása körüli viták teszik különösen aktuálissá.

A probléma megértéséhez a zarándokutak példáján keresztül jutunk közelebb, mivel a vallási turizmus szerepe vallástól és földrajzi környezettől függetlenül a kulturális célú utazásokon belül mindig is meghatározó volt. A zarándokút egy vallási, illetve spirituális motivációból létrejött utazás

¹ egyetemi adjunktus, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, pecsek.brigitta@uni-eszterhazy.hu

(DOWSON et al. 2019), ami a hozzá kapcsolódó vallásos eseményekkel a vallásos örökség fontos része (TIMOTHY-BOYD 2006). Hagyományosan a zárandoklat egy alacsony fogyasztással járó kulturális élmény, kis ökológiai lábnyommal, vagyis a zárandoklatok eredetileg összhangban voltak a zöld turizmus elveivel, ami Japán zárandoklataira még a jelenben is jellemző.

A kutatási célterület kiválasztása számos okra vezethető vissza. Japán Ázsiában önálló civilizációként is beazonosítható, amelyet egyetlen nép és egy különleges nyelv testesít meg (HUNTINGTON 2011). Gazdaságilag egyértelműen a nyugati országokhoz sorolható, ugyanakkor a gazdaságban és a kultúrában tapasztalható megközelítései és gyakorlatok még a mai globalizált viszonyok között is gyakran eltérnek attól. Japánban, Európához hasonlóan, a zárandoklatok gyakorlata hosszú időre vezethető vissza, és az emberek természethez való sajátos viszonya a zárandoklatokban is tetten érhető. A gyakori földrengések és vulkánkitörések az ország lakói számára nem kizárólag tragédiák, hanem az elmúlás és újjászületés szimbólumai is. A pillanat szépségének megélése a kultúra minden szeletében megjelenik a cseresznyevirágzástól kezdve az ikebanáig. A gyógyfürdők létrejötte is a vulkánkitöréseknek köszönhető.

Jelen kutatás négy altéma köré csoportosul: a vallásos világörökségi helyszínek rövid bemutatása, a fa kultuszába való beavatás, a japán zárandoklatok sajátosságainak, trendjeinek és szinergiáinak vizsgálata, valamint a japán fenntarthatóság kulturális szempontú mélyelemzése az iszei nagyszentély példáján keresztül. A tanulmány nem merül el a sintoizmus és a buddhizmus fejtegetésében, mivel a cél a fenntarthatóság kulturális aspektusból történő megvilágítása. A kulturális fenntarthatóságon belül egy Európában szokatlan megközelítést mutat be, melynek vizsgálata hiánypótló a turisztikai kutatások területén. Bár a helyszín távol esik Magyarországtól, Japán és Magyarország turizmusának vannak metszéspontjai, mely például a fürdőkultúrában (RÁTZ 2013) is tetten érhető.

2. Módszertan

Japán kultúrájának egyedisége és nehezen elérhető volta folytán a turisták többsége csak felszínes élményekkel tér haza, ami nagyban befolyásolta a módszertan kiválasztását. Sem a kérdőíves megkérdezés, sem a fókuszcsoportos-kutatás módszere nem járt volna tudományos haszonnal, mert a megkérdezetteknek a japán kultúrában való járatlansága torzította volna az eredményeket. A források elemzésénél a kulcsszavak keresése (zárandoklatok és fenntarthatóság) csekély

számú kapcsolódó eredményt hoztak, így a szakirodalom kritikai összevetése sem volt lehetséges. Ezért a felhasznált források a tudományos munkák mellett ismeretterjesztő könyveket és cikkeket egyaránt tartalmaznak, illetve jelentős a japán szakirodalom aránya is. Szintén meghatározó az UNESCO-dokumentumok használata, mely a jelen tanulmány szerzője által felépített érvelés kiindulópontja. A módszertani dilemmák is alátámasztják, hogy itt egy fontos, eddig elhanyagolt téma kerül vizsgálat alá.

3. Vallási turizmus és fenntarthatóság

A gazdasági és környezeti szempontok mellett a kultúra szerepe éppen úgy meghatározó egy fenntartható társadalomban, így nem meglepő, hogy az ENSZ fenntarthatósági céljainak is központi elemévé vált az utóbbi évtizedben (IFACCA 2013). A téma jól kutatott például a múzeumok és a könyvtárak területén (ADAMS 2010, STYLIANOULAMBERT et al. 2014), míg a vallási turizmus ez idáig kevésbé állt a fókuszban (AGARWALA et al. 2019).

A vallási turizmus kulturális fenntarthatóságának aktualitása két oldalról is megközelíthető. Az egyik, hogy évente számos vallásturisztikai attrakciót ér természeti katasztrófa, emberi gondatlanság vagy tudatos rongálás. Példa erre a 2019-ben tűzben megrongálódott párizsi Notre-Dame-székesegyház esete, mely kérdések sorát vetette fel. Lesz-e elég szakember a rekonstrukcióhoz? Lehet-e anyagában is autentikus az újjáépítés? A konzerválás, az újraértelmezés és az újjáépítés hívei a történelem során mindig összecsaptak, a hangsúly pedig korszakonként más-más megoldásra helyeződött (PLESKOVICS 2019).

A vallási turizmus kulturális fenntarthatóságának vizsgálatakor azzal a ténnyel is szembe kell nézni, hogy bár a legnépszerűbb zárandokutak, mint a Szent Jakab út Santiago de Compostelába, évi 10%-os növekedést mutatnak, ezt a növekedést azonban nagyrészt a nem hívő csoportok generálják (GREEN PILGRIMAGE NETWORK 2024). Egy friss kutatás konkrét statisztikai szinten alátámasztja, hogy a zárandokok motivációs vizsgálatánál a szekuláris okok arányaiban jelentősebbek, mint a vallási motivációk. Míg az elsőt 56,66%-ban jelölték meg a válaszadók, az utóbit csak 43,33%-ban (AURE et al. 2023). DOBAI (2022) szerint a hit gyakorlása válság idején erősebb, sőt a szekularizált társadalmakban háború, válságok esetén pont az ateista szemléletű ember fordul hosszabb rövidebb időre a hit felé. Vagyis az érdekelteknek ebben a szekularizálódó

vallási turizmusban kell fontos fejlesztési és fenntartási kérdésekről döntenünk.

3.1. VALLÁSI VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK JAPÁNBAN

Japán 25 UNESCO-listán szereplő helyszíne közül 11 egyértelműen vallási kötődésű (UNESCO 2023b). Az összes helyszín – hegyek, városok, szentélyek, sírhalmok – felkereshető hagyományos vagy mini zarándoklat formájában.

Fuji-hegy: Japán legfontosabb természeti attrakciója, mely a XII. századtól a buddhizmus egyik központja. A XVIII. századtól a zarándokok számának növekedésével a hegy felső 1500 méterén zarándokútvonalakat alakítottak ki, így az ide érkezők a hegy tetején körbejárhatják a krátert. A világörökségi helyszín huszonöt részből áll, melyek között vannak zarándokútvonalak, szentélyek, házak és természeti képződmények is, mint például lávaalakzatok, tavak, források és vízesések. A Fuji-hegy zarándokainak kedvenc útja a nyolc tavat érintő körzarándoklat.

A Kii-hegység szent helyei és zarándokútjai: A térségben a természeti erők tisztelete ötvöződött a sintoista és a buddhista hagyományokkal. A helyet zarándokutak kötik össze az egykori fővárosokkal Narával és Kiotóval.

Icukusimai szentély: Egyike Japán három legfontosabb vallási kegyhelyének. A szentély legismertebb része a dagálykor vízben álló vörös torii (díszes kapu), mely kámforfából készült.

Az ősi Kiotó történelmi műemlékei: Kiotó városa Kr.e. 794-ben épült az ősi Kína fővárosának modellje alapján. A japán kultúra központjaként Kiotó ezer éven át ideális helyszínnek bizonyult a faépítéssel és kertépítéssel fejlődéséhez. A világörökségi helyszín a Nidzsó-kastélyból, tizenhárom buddhista kolostorból és három sintoista szentélyből áll.

Nikkó szentélyei és templomai: 103 épületből és objektumból álló terület, melyet a természet és az építészet harmonikus összjátéka tesz különlegessé. A helyszín egyik legfontosabb része a Nikkó Tósógú-szentély, amelyet Tokugava Iejaszu sógun a temetkezési helyéül választott.

Az ősi Nara történelmi műemlékei: A kínai mintára épített település Kr.u. 710 és 784 között Japán első császári fővárosa volt. A Tódaidzsi-templomhoz tartozik a világ egyik legnagyobb faépítménye, a Nagy Buddha csarnok.

Nagaszaki régió kriptokeresztény helyszínei: A Nagaszaki és Kumamoto prefektúrákban a XVII. és XIX. század közé datálható tíz falu, egy várrom és egy katedrális tartozik a világörökségi helyszínekhez. Egy olyan korban épültek, amikor a keresztény vallás gyakorlása tiltott volt a térségben.

Hiraizumi történelmi műemlékei: Az Osú-Fudzsivara-család, az uralkodó klán északi ága, négy kertet alakított ki, amelyek a „Tiszta Ország rendszerének” földi megtestesítői voltak. A kertekben templomokat építettek, mesterséges tavakat ástak, és fákat ültettek, gondosan figyelve az egymáshoz viszonyított elrendezésükre és a Kinkei-heggyel való összehatásra. Ez a fajta kertrendezés Japán más városaiban is hatott a kert- és templomépitészetre.

A Hórijúdzi körzet buddhista műemlékei: 48 buddhista emlék található a körzetben, melyek a világ legrégebbi faépületei közé tartoznak, néhány a VII. századból. Építésük egybeesik a buddhizmus Kínából való átvételével.

A Guszuku területek és a Rjúkjúi Királyság műemlékei: Erődítmények és szakrális építmények maradtak fenn, köztük a XVI. század eleji Szonohjan-szentély, a Rjúkjúi Királyság oltalmazó szentélye.

Moza-kofunok és Furuicsi-kofunok: Az Oszakasíkság fölött egy fennsíkon elhelyezkedő régészeti lelőhely, amely 49 sírhalmóból áll. A Japánban található körülbelül 160 ezer közül választották ki, és a III.-VI. század között fennálló Kofun-időszak legkiemelkedőbb emlékei, amelyek bemutatják a kor társadalmi osztálykülönbségeit és kifinomult temetkezési szokásait (UNESCO 2023b).

3.2. A FA KULTUSZA

A sintó vallásban az erdők szent helyeknek számítanak, hiszen az istenek lakhelyei. Japán Svédország és Finnország után a világ harmadik legerdősőbb területe. Az erdős területek aránya megközelíti a 70%-ot, így nem meglepő, hogy az emberek a körülöttük lévő környezetet is fából készült épületekkel, tárgyakkal alakítják ki, lévén a fához spirituálisan is kötődnek. A fához fűződik a világon legismertebb japán ünnepkör, a tavaszi cseresznyefavirágzás, valamint a kevésbé ismert őszi párja (momidzsi), az őszi színekben pompázó természet. A fa kultikus szerepe az ország diplomáciai kapcsolataiban is megjelenik. 1909-ben az ország 2000 cseresznyefát ajándékozott az Amerikai Egyesült Államoknak a két ország közötti jó viszony jeléül.

A japán ember nemcsak a spiritualitást, hanem a gyógyulást is az erdőben keresi, tőlük ered a világszerte népszerűvé vált erdőfürdőzés (sinrin-joku) gyakorlata. Az országban 65 erdő kapott minősítést, ahol lankás, terápiás utakat alakítottak ki. Ezek az utak teljesen akadálymentesek, így kerekesszékekkel is bejárhatóak. Az Erdőterápiás Társaság honlapján számos kutatás következtetése található meg, melyek empirikusan is

bizonyítják az erdőfürdőzés jótékony hatását (FOREST THERAPY SOCIETY 2024).

Japán példája azt is megmutatja, hogy faki-termelés nélkül is lehet fűrészárut és bútort készíteni előállítani. Fenntartható innovációnak nevezi ZEMPLÉN (2022) a japán cédrusművelési módszert (daiszugi), ami olyan erdőt eredményez, ahol hatalmas fatörzsekből kinövő oldalágak tartanak függőlegesen feltörő, 10-20 méteres élő oszlopokat. Egyetlen fa nagyjából 200-300 évig képes új törzseket növeszteni. A módszer segítségével 140%-kal rugalmasabb és jobb minőségű, illetve kétszer sűrűbb faanyagot nyernek, mint a hagyományosan vágott fák esetében. További előnye, hogy az erdő biodiverzitása és ökoszisztémája sem sérül (FATÁJ 2023).

A japán ember gyakran feszegeti a növényi működés határait, és finoman manipulálja a természet folyamatait, hogy új értéket hozzon létre. A ciprusok ilyenfajta nevelése művelése esetén az innováció nemcsak a fát, hanem annak környezetét is alakítja, például növelni tudja a cserjeszinten a fajdiverzitást (ZEMPLÉN 2022). Hasonló példa a bonszaj és az ikebana, ahol az előbbinél a nagyon idős növény kis mérete, az utóbbinál a természetből gyűjtött növények speciális elrendezés alapján kapott új, rövid idejű élete a nívum.

3.3. A JAPÁN ÉS A KERESZTÉNY ZARÁNDOKLATOK ÖSSZEHAJONLÍTÁSA

A japán zarándoklatok fő helyszínei az erdők, melyek hozzávetőleg 100 000 sintó szentélyt és 80 000 buddhista templomot rejtenek. A zarándoklatok és a vallásos fesztiválok helyszíneit vizsgálva a két vallás keveredése figyelhető meg, hiszen egy sintó szentélyben is felfedezhetők buddhista szimbólumok és ugyanez fordítva is igaz. Ez a vallási szinkretizmus a buddhizmus V. század körüli megjelenése óta fennáll. A japán és a keresztény zarándoklatok összehasonlítása kapcsán a legmarkánsabb különbségek USUI (2007) leírása alapján négy tényezőben foglalhatók össze:

- *Két vallásra épül:* A japán zarándoklatok két vallás, a buddhizmus és a sintoizmus, köré alakultak ki, és számos út tartalmaz mind a két valláshoz tartozó kegyhelyeket. Európára a katolikus zarándoklatok a jellemzőek. Magyarországon a zarándokutak keretében római katolikus és görögkatolikus (Máriapócs) kegyhelyek is felkereshetőek.
- *Térhasználat:* Ázsiára, és így Japánra is, hagyományosan a körkörös zarándoklat a jellemző, szemben a keresztény zarándoklatokkal, melyek lineárisok. Továbbá Japánban a

kegyhelyek meglátogatása az adott út során egy meghatározott sorrend szerint zajlik.

- *Nincs kiemelkedő kegyhely az út végén:* Japánban a zarándokutak szent erdőknön keresztül vezetnek, és útközben számos sintó szentély és buddhista templom látogatható meg. Erre jó példa a Sikoku Henro, melynek hossza 1200 km és 88 jelentős kegyhely található az út mentén. Ugyan Japánban is létezik, de nem jellemző az út végén található fő kegyhely.
- *Elhanyagolható közösségépítő erő:* Szemben a nyugati zarándoklatokkal, melyek egyben gyakran nemzeti és nemzetközi kulturális találkozások színterei, a japán zarándoklatokra ez nem jellemző. A japán zarándokok nem keresik a maslow-i értelemben vett közösséghez tartozás élményét.

A japán és a keresztény zarándoklatok között számos hasonlóság is felfedezhető. A keresztény zarándoklatok során bekövetkező átalakulást hét egymásra épülő stációban foglalta össze a Zöld Zarándokutak Hálózata (GREEN PILGRIMAGE NETWORK 2024), melyek számos hasonlóságot mutatnak a japán zarándoklatokkal. A közös pontok az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az út fontosabb, mint a cél.
- Az út alatt lehetőség nyílik elmerülni a tájban.
- Az önvizsgálat alatt a zarándok egyre jobban megérti az útjának miértjét.
- Az zarándoklat alatt a természeti és a kultúrta szemlélése és befogadása által az ember és a természet viszonya bensőségebbé válik.
- Az út végén a keresztény és a japán zarándokok számára is létre kell jöjjön egy metamorfózis, egy minőségi változás az ember személyiségében.

Ahogy fentebb említésre került, a japán zarándoklatoknál hiányzik a közösségi komponens, mely a keresztényi zarándoklat fontos eleme, lévén az úttársakkal való közös élményszerzés és egymás történetének részesévé válás a keresztény zarándoklatok egyik fontos stációja.

3.4. A JAPÁN ZARÁNDOKLATOK FORMÁI ÉS SZINERGIÁI

Már a korábbi századokban is megfigyelhető volt, hogy a zarándokok nem csak más és más motívációval keltek útra, létezett a többes motíváció is. Ennek az igénynek a kielégítésére jöttek létre a *monzen macsinak* nevezett fürdővárosok, ahol a kereskedők, vállalkozók koncentrálták, hogy megcélozzák és kielégítsék mind a vallási vonzerő dolgozóinak, mind a látogatóinak igényeit

(FUNCK-COOPER 2013). Természetesen nem minden vallási desztináció hajtott végre ilyen irányú fejlesztést. Az alábbiakban a japán zarándoklatok ma is élő, 4 fő irányzata kerül bemutatásra (DEL ALISAL 2007).

A zarándoklatok és a fürdőzés kombinációja: Az irányzat kezdete a Meidzsi időszakra (1868–1912) tehető, amikor az addig a világtól elzárkózó Japán nyugati mintájú modernizációba kezdett. A vasúti közlekedés intenzív fejlesztése zajlott, ami lehetővé tette a gyakoribb és rövidebb utazásokat is. Ez a kombináció azóta is népszerű nemcsak Japánban, hanem globálisan is, hiszen a víz a vallási rituálék egyik legfontosabb eleme. PÉCSEK és HALAJOVA (2022) például egy két országra kiterjedő tematikus utat dolgozott ki az erdő, a gyógyfürdőzés és a spirituális összekapcsolására.

Mini zarándoklat: Nagyvároshoz közeli, jól megközelíthető településen található, mini zarándoklatra alkalmas szentélyhez való utazás, ahol az adott település modern infrastruktúrával rendelkezik, valamint a hagyományos és modern szállások mellett fürdőzésre is lehetőség nyílik. Ilyen például Sigiszan település Oszaka közelében, a vasútvonal mentén, ahol a Sikoku zarándoklat 88 szentélyének mintájára alakítottak ki egy rövid útvonalat. Magyarországon a Szombathelyhez közeli Celldömölk egy hasonló példa, mely vasúttal jól megközelíthető, fontos búcsújáráshely, emellett egy modern vulkanikus fürdővel és szállodával is rendelkezik.

Városi zarándoklat: Globálisan is kitapintható mai trend, hogy a városlakók az urbánus térben keresnek spirituális helyeket, ahol pár órára elcsendesedhetnek. Erre alkalmas helyszín lehet egy kiterjedt zöldfelülettel rendelkező temető vagy külvárosi kálvária (PÉCSEK 2021, 2023). Japánban az egyik ismert kegyhely a Tennódzsi szentély Oszakában, mely a 88 szentély zarándoklat kiindulópontja. A templomon kívül megtalálható a zarándoklat 88 szent helyének mini replikája, hogy azok a látogatók is átélhessék a zarándoklat élményét, akik a hosszú zarándoklatra nem tudnak elmenni. Budapesten ilyen úticél Máriaremete vagy a Kiscelli kálvária, ahol a városlakók zöld környezetben juthatnak spirituális élményhez.

Zarándoklat falusi turizmussal ötvözve: A falusi turizmus revitalizációja szintén napirenden van számos ország fejlesztési tervében, melynek eléréséhez a tematikus utak kialakítása az egyik járható út, beleértve a zarándokutakat is. Japánban a Kumano kódó felélesztése a legfontosabb példa, mivel számos lehetőséget kínál a helyi történelem és kultúra megismerésére, ezért nem ritka, hogy a zarándokok idegenvezetőt is igénybe vesznek.

Magyarországon a Mária-út különböző szakaszain található jó példákat erre a kombinációra, mint például Mátraverebély összekapcsolása a környékbeli települések turisztikai kínálatával és szálláshelyeivel.

4. Kulturális fenntarthatóság Japánban

4.1. A JAVÍTÁS ÉS AZ ÚJRAFELHASZNÁLÁS KULTURÁLIS GYÖKERE

Kölcsey „Nyelvében él a nemzet” mondása Japán esetében hatványozottan igaz, mivel számos kulturális gyakorlat nem fordítható le más nyelvre. A kulturális fenntarthatóság témakörének megértéséhez két ilyen gyakorlat kerül bemutatásra. A kincugi, az eltört tárgyak összeragasztását jelenti arany felhasználásával. A kincugi metaforikus jelentése, hogy az embernek el kell fogadnia a hibáit, hiszen mindenki sérült, a traumák az élet szerves részét képezik. Azonban az eltört lélek gyógyítása során egy erősebb és izgalmasabb személyiséggé válhatunk, miközben egyediségünket a törésvonalakkal őrizhetjük meg. A kincugi gyakorlata a zarándoklatokkal is párhuzamba vonható, hiszen a lélek megerősítése és gyógyítása a zarándokok egyik fő motivációja.

A másik gyakorlat a boro, mely szó szerint rongyot jelent. Az Edo-korszakban az emberek olyan szegények voltak, hogy nem engedhették meg maguknak az új ruhákat. A helyzetet súlyosbította, hogy az ország nem is tudott elég pamutot gyártani, mert északon túl hideg volt a gyapot termesztéséhez. Ennek eredményeként a ruha értékes erőforrássá vált, és még a pamuthulladéknak is értéke volt. Az emberek a használt pamutdarabokat összegyűjtötték, és ruhák, munkaruhák, ágyhuzatok foltozására használták fel, ezáltal egyedi és megismételhetetlen textilek jöttek létre.

4.2. AZ ISZEI NAGYSZENTÉLY PÉLDÁJA

Japán egyik legfontosabb spirituális eseménye az iszei nagyszentély húszévenkénti újjáépítése, és a szentélyhez való zarándoklat az egyik legfontosabb spirituális utazás az országban. Évente közel nyolcmillió a zarándokok száma, a rendszeres események jó motivációt adnak, hogy az attrakcióhoz a turisták ellátogassanak. A sintó szentély Isze városában, a Mie prefektúrában található. A város egyharmadát, körülbelül 5500 hektárt, erdő borítja, mely 2800 állatfaj, 140 madárfaj és 850 növényfaj otthona. A belső szentély, a Naiku és a külső szentély, a Geku közül az előbbi a fontosabb, mely a Napistennőnek, Amateraszunak készült.

A komplexum összesen 125 kisebb szentélyből és épületből áll.

Az újjáépítés során egy a jelenlegivel megegyező méretű szentélyt építenek egy szomszédos területen. A régi épületből származó fát újrahasonosítják, hogy segítsenek más, kisebb szentélyek megújításában, közel 170 szentély részesült az újrahasonosított fából. A szent ruházatot, berendezési tárgyakat és a szent palotában elhelyezendő isteni kincseket is mindig újra elkészítik képzett kézművesek, ami 125 féle szent ruházatot, 1085 tárgyat, 491 kincset és 1600 kiegészítőt jelent. Végül a Szent Tükröt (Amateraszu Ómikami jelképe) a dzsingú papok áthelyezik az új szentélybe. Ezt a rituálét sikinen szengúnek hívják (ISE JINGU ADMINISTRATION OFFICE 2024).

A szentélykomplexumhoz évi 1500 esemény kapcsolódik. Az újjáépítés rituáléja körülbelül 33 szertartást foglal magába, melyek az új palota első fáinak kivágásával kezdődően nyolc éven keresztül zajlanak. Az új szentély építésének szinte minden lépésénél fesztiválokat és ünnepeket tartanak: ilyen a fa szállításakor rendezett ceremónia, a helyszín biztonságáért való imádkozás rituáléja, az alappillérek felállítása, a keretek megemlése, a nádtetők építése és a templom megtisztítása. Az Okihiki fesztivál az egyetlen alkalom a szentélykomplexum életében, amikor a látogatók testközelből megtekinthetik a belső szentélyt. Az első sikinen szengú 690-ben zajlott, míg a 2013-ban tartott legutóbbi ünnepség a hatvankettedik volt (ISE JINGU ADMINISTRATION OFFICE 2024).

Az iszei nagyszentély bár a világ örökségének szerves része, magát az UNESCO világörökségi címet két ok miatt nem kaphatja meg: az áthelyezés és az újjáépítés. A Műemlékek és Helyszínek Nemzetközi Tanácsa (ICOMOS) alapvetően tiltja a történelmi műemlékek és épületek áthelyezését, mivel a szervezet úgy véli, hogy a tárgyi kulturális örökség elválaszthatatlan annak a helynek a történetétől, ahol található (GREGORY 2008). Számos kritika éri ezt a kritériumot, mivel Japánban sok kézzelfogható kulturális örökséget helyeztek át éppen a megmentésük céljából, és nem ismeretlen a gyakorlat Új-Zélandon sem, mely szintén egy földrengések által sújtott térség. További példa erre az eljárásra a japán Gifu prefektúrában található Sirakava falu, melynek hagyományos stílusú házeit gátépítés miatt új helyre kellett költöztetni (KURODA 2013). Mivel az iszei szentélykomplexum ugyanabban a történelmi és kulturális környezetben marad, hiszen az új épület építése a szomszédos telken történik, ebből a szempontból az autentikusság nem sérül.

Az újjáépítés gyakorlata problematikusabb, melynek hagyománya a sintó hitrendszerben

gyökeredzik. Lényege a természet halála és megújulási képessége, valamint az állandóság hiánya. A buddhizmusban hasonló a sogjó-mudzso fogalma, mely azt jelenti, hogy a világon minden változóban van, és semmi sem áll meg vagy állandó (JIMURA 2019). A cunamik kapcsán fogalmazódott meg számos japán kutatóban az az érvelés, hogy azok a társadalmak, ahol soha nem volt szökőár, és így még csak szavuk sincs rá, az élet minden területén más megoldásokhoz folyamodnak. Japánnak a túléléshez szükséges néhány dolgot újjáépítenie (TAKESHI 2011). Az a trend, hogy az elsőlakás-tulajdonosok inkább új házat építenek ahelyett, hogy régit vásárolnának, szintén az átépítésnek ebből az eredeti hagyományából ered (MARGOLIS 2023). A készségek és a technikák egyik generációról a másikra való átadása biztosítja, hogy katasztrófa esetén a kegyhelyek és a műtárgyak továbbra is pontosan reprodukálhatóak legyenek (MARGOLIS 2023). Ez a gyakorlat viszont szembe megy az UNESCO Világörökség egyik kritériumával, mely szerint a világörökségi helyszínen nem történhetnek jelentős beavatkozások. Ezért az iszei nagyszentély, mivel rendszeresen megújuló épületegyüttesről van szó, nem kaphatja meg a világörökségi címet annak ellenére sem, hogy a mijadaiku nevű hagyományos ácstechnika csak így őrizhető meg.

Ugyanakkor az UNESCO 2005-ben kiadott Világörökségi Egyezménye végrehajtásának operatív iránymutatásai alapján amellet is lehet érvelni, hogy az iszei szentélykomplexum megkapja a címet. A dokumentum leszögezi, hogy a hitelesség az egyik meghatározó feltétele a „kiemelkedő egyetemes érték” UNESCO általi elismerésének. A kulturális örökség időben és térben más és más formában jelenik meg, ezért fontos a különböző kultúrák és hitrendszereik minden aspektusának a tisztelete. Előfordulhat, hogy egyes kulturális értékeket más kultúrák eltérően ítélik meg, azonban a kulturális sokszínűség tiszteletben tartása érdekében valamennyi félnek a tőle idegen kulturális értékek legitimitását el kell ismernie. A kulturális örökségért és kezeléséért mindig az a kulturális közösség felel, amelyik azt létrehozta és gondját viseli. A kulturális örökség természetétől, kulturális kontextusától és időbeli alakulásától függően a hitelesség vizsgálatakor sokféle információforrás szükséges, melyek az adott örökséget különböző szempontból világítják meg. A források szempontjai lehetnek például az örökség formája és tervezési módja, a felhasznált anyagok és azok összetétele, az örökség használati módja és funkciója, a hozzá kötődő hagyományok és technikák, az örökség helyszíne és környezete, valamint a helyszíne és a látogatókra gyakorolt érzelmi hatás.

Ezért értékről és hitelességről nem lehetséges merev kritériumok alapján ítéletet hozni. Éppen ellenkezőleg, minden kultúrát megillet a tisztelet, ezért a kulturális örökséget abban a kulturális kontextusban kell vizsgálni, amelyhez tartozik (UNESCO 2023a).

Vagyis az operatív iránymutatás megfogalmazásában nincs olyan kikötés, mely az iszei nagyszentély újjáépítési hagyományával ellenkezik. Sőt, a hagyomány és a technikák megőrzésének leghatékonyabb módja az újra felépítés, autentikus módon, ahogyan az évszázadokkal ezelőtt is történt. Ugyanis, ha a műemlékek újjáépítése egy az egyben a régi mintájára történik, akkor ez éppúgy megőrzésnek tekinthető, mint az állagmegóvás. Sőt, míg az utóbbi egy passzív reagálás, a japán példa egy aktív, készséget átadó, a hozzá kapcsolódó események által a lakosságot is bevonó, integratív megőrzésnek tekinthető. Újjáépítés nélkül az iszei nagyszentély szellemi örökségének jelentős része elveszne, mivel az többnyire az újjáépítéshez kapcsolódik. Az éghajlatváltozás és a természeti katasztrófák a jövőben számos hasonló kérdést vehetnek fel, melyeket a nemzetközi szervezeteknek a kulturális sokféleség védelme érdekében kezelniük szükséges.

5. Összefoglalás

A tanulmány célja Japán vallási turizmusán belül a zárandoklatok kulturális fenntarthatóság szempontjából történő elemzése. A felhozott példából látható, hogy az országban az örökségvédelem feladata, különösen, ahol a fizikai mellett jelentős szellemi érték is megjelenik, elsősorban nem a felmerülő környezetvédelmi és gazdasági kérdések megoldása, hanem a kulturális tudás átörökítése. A bemutatott példa arra is rávilágít, hogy mind a kultúra, mind a földrajzi hely alapvetően befolyásolja a fenntarthatóságról való gondolkodást, így Japánban mások a kihívások, az igazodási pontok, valamint a válaszadási lehetőségek is mint Európában.

Az iszei nagyszentély példájának a tanulsága, hogy a fenntarthatóság kultúrafüggő. A globális programok mellett – mint az UNESCO Világörökségi Egyezmény – érdemes kitekinteni, és megvizsgálni a kultúránként eltérő gyakorlatokat. Európa és Ázsia, mint a két legnagyobb turistát küldő és fogadó kontinens, számos hasonlóságot és különbséget mutat, melyek vizsgálata hozzájárul a mai kihívásokkal való szembenézéshez. A komplex kegyhelyek esetében, melyek jelentős szellemi értékkel is bírnak, egy áthidaló megoldás lehetne a szellemi örökségek listájára való felvétel. Az iszei nagyszentély esetében az újjáépítéshez

szükséges tudás így megkapná a nemzetközi elismerést, és Japán folytathatná az évezredes újjáépítési gyakorlatát.

A tanulmány vitaindítóként szolgál a kulturális örökség, az eredetiség és a fenntarthatóság összetett témájához. A jövőbeni kutatások számos irányban elindulhatnak, akár a témához kapcsolódó koncepciók, nevezetesen a kulturális fenntarthatóság újragondolása, akár társterületekre evezve, mint a hagyományos építkezés átörökítése vagy a kulturális örökség relevanciája a XXI. században.

Felhasznált irodalom

- ADAMS, E. (2009): *Towards sustainability indicators for museums in Australia*. University of Adelaide, Australia.
- AURE, N. A. A. – RAMOS, A. R. – SILVESTRE, Z. – ESPLANADA, D. E. (2023): Exploring the motives of pilgrimage tourism in selected diocesan shrine and parish churches. *Quantum Journal of Social Sciences and Humanities*. 4(3). pp. 1-13. <https://doi.org/10.55197/qjssh.v4i3.233>
- DEL ALISAL, M. R. (2007): New forms of pilgrimage in Japanese society. In: del Alisal, M. R. – Ackermann, P. – Martinez, D. P. (eds): *Pilgrimages and Spiritual Quests in Japan*. Routledge, UK. pp. 74-83.
- DOBAI A. M. (2022): *Szagrális terek Budapesten a rendszerváltozás után*. L'Harmattan, Budapest.
- DOWSON, R. – RAJ, R. – YAQUB, M. J. (2019): Introduction to spiritual and religious journeys. *Spiritual and religious tourism: Motivations and management*. In: Dowson, R. – Raj, R. – Yaqub, M. J. (szerk.): *Spiritual and religious tourism: Motivations and management*. CABI, Wallingford.
- FUNCK, C. – COOPER, M. (2013): *Japanese Tourism. Spaces, Places and Structures*. Berghahn Books, New York.
- GREGORY, J. (2008): Reconsidering relocated buildings: ICOMOS, authenticity and mass relocation. *International Journal of Heritage Studies*. 14(2). pp. 112-130. <https://doi.org/10.1080/13527250701844027>
- HUNTINGTON, S. (2011): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster, New York.
- JIMURA, T. (2019): *World Heritage Sites: Tourism, Local Communities and Conservation Activities*. CABI, Wallingford.
- KURODA, N. (2013): Gassho-zukuri kaoku to Shuraku no Saisei (Gassho-style houses and regeneration of local community. *Journal of Rural Planning Association*. 32(2). pp. 117-120. DOI:10.2750/arp.32.11732.

- PÉCSEK, B. – HALAJOVA, D. (2022): Spiritual Quest in Rural Hungary and Slovakia: Developing an Innovative Thematic Route. *International Journal of Religious Tourism & Pilgrimage*. 10(1). pp. 46–60. DOI:10.21427/yhy7-tg48
- PÉCSEK, B. (2023): Sustainable Mini Pilgrimage in Urban Spaces: Suburban Calvaries in Budapest. In: Gupta, S. K. – Aragon, L. C. – Kumar, P. – Madhurima, M. – Ramasamy, R. (eds): *Prospects and Challenges of Global Pilgrimage Tourism and Hospitality*. IGI Global, Hershey. pp. 33–51. DOI:10.4018/978-1-6684-4817-5.ch003
- PÉCSEK, B. (2021): The transformation of the Budapest Fiumei Road Cemetery into staycation. In: Albert Tóth A. – Hopp É. – Printz-Markó E. (szerk.): *Változó világ, változó turizmus*. XI. Nemzetközi Turizmus Konferencia. Tanulmánykötet. Széchenyi István University. Győr. pp. 323–336.
- RÁTZ, T. (2013): Hot springs in Japanese domestic and international tourism. In: Smith, M – Puczkó, L. (eds): *Health and Wellness Tourism*. Routledge, London. pp. 345–349.
- STYLIANOU-LAMBERT, T. – BOUKAS, N. – CHRISTODOULOU-YERALI, M. (2014): Museums and Cultural Sustainability: Stakeholders, Forces, and Cultural Policies. *International Journal of Cultural Policy*. 20(5). pp. 566–587. DOI:10.1080/10286632.2013.874420
- TIMOTHY, D. J. – BOYD, S. W. (2006): Heritage tourism in the 21st century: Valued traditions and new perspectives. *Journal of Heritage Tourism*. 1(1). pp. 1–16. DOI:10.1080/17438730608668462
- TYLOR, E. B. (1871/1997): A primitív kultúra. Bahannan, P. – Glazer, M. (szerk.): *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Panem Kiadó, Budapest.
- USUI, S. (2007): The concept of pilgrimage in Japan. In: Del Alisal, M. R. – Ackermann, P. – Martinez, D. P. (eds): *Pilgrimages and spiritual quest in Japan*. Routledge, UK.
- on Methodologies to Measure the Economic, Social and Environmental Impact of Pilgrimage. *Interreg Europe*. https://projects2014-2020.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1581607243.pdf Letöltve: 2024. január 20.
- FATÁJ (2023): *DAISUGI – japánciprus hajtatása*. <https://fataj.hu/2023/11/daisugi-japanciprus-hajtatasa/> Letöltve: 2024. január 10.
- FOREST THERAPY SOCIETY (2024): <https://www.fo-society.jp/en/> Letöltve: 2024. január 2.
- GREEN PILGRIMAGE NETWORK (2024): www.greenpilgrimage.org Letöltve: 2024. január 5.
- IFACCA (International Federation of Arts Councils and Culture Agencies) (2013): *Culture as a Goal in the post-2015 Development Agenda*. International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. <http://www.ifacca.org/publications/2013/10/24/culture-goal-post-2015-development-agenda/> Letöltve: 2024. január 2.
- JINGU (2024): *Ise Jingu Administration Office*. <https://www.isejingu.or.jp/en/ritual/index.html#sengu> Letöltve: 2024. január 5.
- MARGOLIS, E. (2023): *Ise Shrine. Rebuilding the sacred heart of Japan*. <https://metropolisjapan.com/ise-shrine/> Letöltve: 2024. január 10.
- PLESKOVICS V. (2019): *Notre-Dame: analízis – szintézis*. <https://epiteszforum.hu/notre-dame-analízis-szintezis> Letöltve: 2024. január 2.
- TAKESHI, Y. (2011): *The laws and nature – it is time to think, not with your head but with your body and live with what you have*. <https://www.japanpolicyforum.jp/culture/pt20110604164615144.html> Letöltve: 2024. január 2.
- UNESCO (2023a): *Világörökség egyezmény*. <https://unesco.hu/vilagorokseg/vilagorokseg-107171> Letöltve: 2023. december 20.
- UNESCO (2023b): *Világörökségi helyszínek, Japán*. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/jp> Letöltve: 2023. december 20.
- ZEMPLÉN G. (2022): *Emberi megismerés és mesterséges intelligencia*. <https://litera.hu/irodalom/publicisztika/zemplen-gabor-emberi-megismeres-es-mestersages-intelligencia.html> Letöltve: 2024. január 12.

Internetes források

- AGARWALA, M. – BARK, R. – BOWEN, A. – BADURA, T. – FERRINI, S. – HAYWARD, M. – WATTS, C. (2019): *Green Pilgrimage: A Report*